

SURA TARIYEL QIZI PƏNAHLI
Bakı şəhəri, H.Cavid prospekti, 115
AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu
Nəzəri dilçilik şöbəsinin dissertantı,
sura.penahli, @ mail.ru

DİLİN İŞARƏ NƏZƏRİYYƏLƏRİ

Açar sözlər: *dil və təfəkkürün qarşılıqlı münasibəti, antik fəlsəfə, təfəkkürün dil formaları ilə təqdimatı problemi, ətraf aləmin dil formaları ilə ifadə olunmuş təfəkkürdə əks olunması, fikir – onu ifadə edən işarə sisteminin formasının təcəssümüdür, nitq və təfəkkürün münasibəti, dil işarəsinin maddi baxımdan izahı, ümumi fəlsəfi anlamda, dildə verilmiş mənanın göstəricisi və ifadəsi, maddi aləmin ideallaşması.*

Ключевые слова: *проблема взаимоотношения языка и мышления, античная философия, проблема языковой формы мысли, проблема отражения действительности мыслью организованной языковой формой, мысль принимает ту форму, которая обусловлена данной знаковой системой, отношение мышления и речи, знаковой характер материальной стороны языка, в общепhilosophском понимании, показатель и выразитель данного языкового значения, идеализация материального мира.*

Key words: *the relationship between language and thought, ancient philosophy, the problem of representation of thought with linguistic forms, the reflection of the surrounding world in thinking expressed in linguistic forms, thought - the embodiment of the form of the shatter sign system, the relationship of speech and thought explanation, in a general philosophical sense, an indicator and expression of the meaning given in language, the idealization of the material world.*

Giriş: Dil və təfəkkürün qarşılıqlı münasibəti linqvistikanın vacib problemlərindən biridir. Antik mədəniyyət dövründən başlayaraq bu problem tədqiqatçıların böyük marağına səbəb olmuşdur. Y.V.Rojdentvinskinin qeyd etdiyi kimi təfəkkürün dil və qarşılıqlı münasibəti dilçilikdə üç aspektdən tədqiq olunur:

1. Dil və təfəkkürün münasibətinin dilçilik baxımından tədqiqi.
2. Təfəkkürün dil formaları ilə təqdimatı problemi.
3. Ətraf aləmin dil formaları ilə ifadə olunmuş təfəkkürdə əks olunması [1, 63-64].

Fikir onu ifadə edən şərti işarə sisteminin formasının təcəssümüdür. İnsanın fikirlərinin reallaşması üçün seçilmiş semiotik sistem eyni zamanda bu fikirlərin ötürülməsi və qəbul edilməsi imkanlarını müəyyənləşdirir.

Əsas hissə: Dil və təfəkkürün qarşılıqlı münasibətləri problemini araşdırarkən, yaddan çıxarmaq lazım deyildir ki, təfəkkürün dil forması yalnız insan şüuruna məxsusdur. L.S.Vıqotski yazırdı: “Nitq və təfəkkür münasibətlərini sxematik olaraq iki kəsişən dairəyə bənzətmək olar. Bu dairələrin kəsişməsi göstərir ki, nitq və təfəkkür proseslərinin müəyyən bir hissəsi üst-üstə düşür. Bu nitq təfəkkürü sferidir, lakin bu nitq təfəkkürü bütün nitq və təfəkkür formalarının heç də hamısını əhatə etmir. Təfəkkürün böyük bir hissəsi nitq təfəkküründə əks olunmur. Buraya instrumental və texniki təfəkkürü aid etmək lazımdır. Bundan əlavə, yalnız son zamanlar tədqiqata cəlb olunan praktiki intellekt də buraya daxildir [2, 95-96].

İ.M.Seçenov qeyd edir ki, insan ətraf mühitdəki əşya və hadisələri oxşarlıq, zaman və məkan çərçivəsində dərk edir [3, 378-379].

Qeyd etmək lazımdır ki, dil ilkin modelləşdirici sistem olaraq ötürülən informasiyanın tam dərk olunmasına şərait yaradır. Çünki dil müxtəlif işarə sistemləri arasında əlaqə yaradan, yeni işarələrin və işarə sistemlərinin mümkünlüyünü şərtləndirən ifadə vasitəsidir. Alimlər ənənəvi olaraq folklor və etnoqrafiyanın faktları əsasında 16 əsas semiotik sistem müəyyənləşdirmişlər: xalq əlamətləri, xalqa məxsus fala baxma, görünçülük, rəqs və bədənin plastikası, musiqi, təsviri incəsənət, naxışlar, xalq memarlığı, tətbiqi incəsənət, kostyum və tatuirovkalar, ölçülər, yönümlər, komanda və siqnallar, adət və ənənələr, oyunlar, dil.

Y.V.Rojdestvenski qeyd edir ki, qədim insanlar işarə sistemlərini etnoqrafiya və leksikoqrafiyanın faktları əsasında bölürdülər, lakin bunu incəsənət adlandırırdılar. Antik dövrlərdə musiqili işarə sistemlərinə musiqi, rəqs və pantomima daxil idi. Təsviri incəsənət və naxışlara arxitektura və sənətkarlıq daxil idi.

Tətbiqi incəsənətə kostyum, ölçülər, peşə xarakterli siqnallar daxil idi. Təlim xarakterli incəsənətə pedaqogika, məntiq sənətinə ritorika, qrammatika, üslubiyyat, bir sözlə bütün filoloji biliklər daxil edilirdi. Bu bölgü leksikoqrafik materialın təhlili zamanı özünü doğruldur. Semantik sahəni semiotika baxımından təhlil edən alimlər bu qərara gəlirlər ki, semiotik işarələrin sistemi bu bölgüyə əsaslanır. Hətta ən ibtidai cəmiyyət belə bu bölgüsüz mövcud ola bilməz.

Dil hər an danışdığı səsləri ilə ifadə olunur, bu səslərlə təqdim olunur. Digər işarə sistemlərindən bu səslənmələrlə seçilən dil, həmin işarə sistemlərini də ifadə edə bilir. Dil həm dərk edən, həm də bu dərk olunmanı, ətraf mühitin dərk olunmasını ifadə edən sistemdir. Dil ümumi səciyyəvi mənalara, anlayış mənalarını ifadə edən sistemdir. Dil eyni formada dərk olunaraq müxtəlif işarə sistemlərini ifadə edir, hətta ən mücərrəd anlayışlar belə dil vasitəsilə izah olunur.

Dil işarələrinin mücərrədliyi onların müxtəlif işarə sistemləri arasında əlaqələndirici funksiyası ilə izah edilir. Dil işarələrini digər işarə sistemlərindən fərqləndirən əsas cəhətlər bunlardır:

- 1) Dil elementlərinin mücərrəd mənalarının söyləmələrdə konkretləşməsi.
- 2) Zaman, məkan, modallıq, şəxs bildirən anlayışların xüsusi mənə elementləri ilə izahı.

3) Hadisə və predmetlərin gələcək və keçmiş vəziyyətləri haqqında diferensial formada mühakimə yürütmək.

4) V.Z.Panlilov qeyd edir ki, dil işarəsinin maddi baxımdan izahı insanın təfəkkür fəaliyyətini reallaşdıran ifadə vasitələrinin maddi baxımdan işarələnməsi, onların obyektiv aləmin predmet və hadisələri ilə əlaqələrini şərtləndirir [4, 320-321].

Dil işarəsinin statusunun və funksionallaşma xüsusiyyətlərinin araşdırılmasına bir çox alimlərin əsərləri həsr edilmişdir. A.F.Losev yazır: “Dil işarələrinin araşdırılması dilçiliyin yalnız müasir deyil, ümumiyyətlə, daimi problemlərdəndir. Bundan əlavə dilçiliyin və məntiqin araşdırılması problemi o qədər mürəkkəbləşmişdir ki, işarə nəzəriyyəsinin müasir tədqiqi barədə fikir söyləmək son dərəcə çətinidir [s. 28-31].

İşarə anlayışı onunla əlaqəsi olmayan çoxsaylı mənalarla əhatə olunmuşdur. Bu baxımdan semiotik terminologiyada bir qarışıqlıq hökm sürür. Ümumi fəlsəfi anlamda işarə – maddi baxımdan hiss olunan əşya, hadisə və fəaliyyət olub, anlayışda işarə funksiyasına malikdir. İşarə yalnız anlayış obyektini olmayıb, həm də qnoseoloji problemlərin həllini özündə ehtiva edir [6, 45-47].

Məlum məsələdir ki, işarənin öyrənilməsi ümumiyyətlə elmin inkişafını istiqamətləndirir. İşarə yalnız dərk etmə obyektini olmayıb, eyni zamanda qnoseoloji problemlərin həllinə kömək edir. Elm və işarələri bir-birindən təcrid olunmuş şəkildə qəbul etmək olmaz. Elm inkişaf etdikcə daha çox işarəni insanlara təqdim edir, öz nəticələrini işarə sistemləri vasitəsilə izah edir [7, 45-97].

O.S.Axmanova “Linqvistika terminləri lüğəti”ndə yazır: “Dil işarəsi dildə hər hansı mənənin ifadəsidir [8, 158-159]. O.S.Axmanovanın fikrincə, konkret formada real nitqdə funksionallaşan işarə aktuallaşmış hesab olunur. Aktual işarə nitq elementi olaraq virtual işarəyə, yəni dil elementinə qarşı qoyulur. Dilçilikdə fenomenologiyanın banisi olan E.Qusserl bu problemə məntiqi baxımdan yanaşaraq daimi işarəni virtual, dəyişkən işarəni isə aktual adlandırır [9, 51-54].

Uorf isə virtual və aktual anlayışlarını yalnız işarə formasına aid edir [13, 183-184]. Qeyd etmək lazımdır ki, işarə təqdimatının mahiyyətini maddi aləmin ideallaşması kimi dərk etmək lazımdır. Bu problem aşağıdakı xüsusiyyətləri özündə ehtiva edir. Obyektiv aləm dil və təfəkkürün qarşılıqlı münasibəti məsələsi necə həll olunur? Dil işarəsinin müəyyənləşdirilməsi zamanı dilin dörd funksiyasından (mənalandırma, qnoseoloji, kommunikativ, praqmatik) hansı əsas götürülür? Dil işarəsi semiotik sistemlərin əsas işarələri ilə eyniləşdirilirmi? A.A.Ufimseva qeyd edir ki, dil işarəsi digər semiotik sistemlərin vahidlərindən öz mürəkkəbliyi ilə seçilir [14, 106-107].

Aristotel qeyd edirdi ki, söz işarəsi mental və emosional vəziyyətinin ifadəsi kimi qəbul edilə bilər. Aristotelin fikrincə, səs birləşmələrində təqdim olunan şüurda mövcud olanın işarədir, yazıda isə bu səs işarələri təqdim olunur [15. 93-94]. İşarə yunan dilində “semion” adlanırdı və antik dövrdə “şəhadət”, sübut, “əlamət”

mənalarında işlənirdi. İşarəni müşahidə edən şəxs isə “semiotika” adlanırdı. Yunan filosofları bu adla həkimləri çağırırdılar. Onların fikrincə, həkim gizli xəstəliklərin diaqnozunu yalnız müəyyən işarələr vasitəsilə qoyurdu. Məsələn, Hippokrat yalnız müəyyən işarələr əsaslanaraq xəstənin ümumi vəziyyəti, keçmişi və gələcəyi haqqında fikir söyləyə bilirdi [16, 44-46].

Humboldt sözü anlayışın işarəsi kimi qəbul edirdi. Alimin fikrincə, söz hissiyyat vasitəsilə dərk edilən əşyanın ekvivalenti deyildir. Söz-səs və anlayışın vəhdətini özündə ehtiva edir. Sözlə ifadə olunmuş anlayış onun mənasını motivə edir. Lakin səs forması ixtiyarı olub, təcrübə nəticəsində dildə mövcud olur. Beləliklə, dil həm əks edən, həm də işarədir. V.Humboldt dili digər işarə sistemlərindən fərqləndirir. Bir çox əşyaların adları məcazlaşaraq metaforanı yaradır. İnsan şüuru tam mənası ilə dilin sərhədlərinə yerləşmir. Lakin insan öz şərhətsiz fikir və düşüncələrini konkret dil vahidləri ilə ifadə etməyə məcburdur [17, 348-349]. Rus alimi L.Yakob ilk dəfə olaraq dilin işarə xüsusiyyətlərini qeyd etmişdir. Onun fikrincə, dil anlayışı işarə anlayışı ilə bilavasitə əlaqədardır [18, 90-92]. L.Yakob dilin işarəsini ixtiyarı işarələr adlandıraraq, onların təfəkkür ilə əlaqəsini qeyd edir.

İ.A.Boduen de Kurtene dili çoxsaylı təsadüfi simvollardan ibarət olan, bir-biri ilə ən müxtəlif şəkildə əlaqələnen işarələr sistemi adlandırır. İ.A.Boduen de Kurtene dil işarəsinin ixtiyarılığını qeyd edir və bu işarələrin heyvanların dilindən fərqləndiyini göstərirdi. Alim qeyd edirdi ki, heyvanların dili hissiyyata əsaslanır, insan dilindəki söz işarələri isə öz semantik təkamülü, yeni mənalar yarada bilməsi ilə səciyyəlidir [19, 21-24].

N.V.Kruşevski isə dil işarələrinin konvensional səciyyəsinə xüsusi qeyd edirdi. N.V.Kruşevskinin fikrincə, dil işarəsi ifadə etdiyi əşya və hadisələri izahında xüsusi əhəmiyyətə malikdir, işarə ilə ifadə olunan obyekt arasında əlaqə mövcuddur [20, 40-42].

Söz adlandırdığı əşya və hadisənin əvvəl hər hansı bir əlamətini ifadə edir. Yəni, əşya və ya hadisəni qismən təsvir edir. Lakin zaman keçdikcə əşya və hadisənin ifadəsinə çevrilir, onun bütün əlamətlərini ifadə edir. Bəşər dilinin əsas xüsusiyyəti – onun sistemliliyidir.

İ.V.Kruşevski öz ideyalarını aşağıdakı tezlərdə təqdim edir:

1. Dil öz elementlərinin: səslərin, morfoloji hissələrin və sözlərin mürəkkəbliyinə və qeyri-müəyyənliyinə əsaslanaraq dəyişir.

2. Bu dəyişmələrin sonsuzluğu sözün simvolik səciyyəsi ilə izah olunur. Dil elementləri: səslər, morfoloji hissələr və sözlər yalnız dəyişmir, həm də yox olur. Ona görə də, yeni dil vahidləri yaranır.

Assosiativ qanunauyğunluqlar dil sistemində mövcud olan psixi və linqvistik hadisələri izah edir. Bu qanunlar çoxsaylı söz kütləsini bir dəqiq sətərə düzür. Assosiativ qanunlar sayəsində oxşar sözlərin çoxsaylı koordinasiya sistemləri və kök söz yuvaları yaranır. Assosiativ qanunlar nəticəsində söz dil vahidi kimi mövcud olur.

A.Leontyev “Слово в речевой деятельности” (“Nitq fəaliyyətində söz”) adlı əsərində işarənin virtual və aktual aspektlərini onun məzmunu ilə əlaqələndirir. Alim yazır: “Virtual işarə-nitq fəaliyyətinin məlum xüsusiyyətidir və material obyektə aid olur. Virtual işarə konkret işarələnmə əməliyyatının elementidir [10, 31-34.].

S.D.Katsnelson aktual və virtual işarə xüsusiyyətlərini belə ifadə edir: “Empirizm fəlsəfəsinin əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, burada təfəkkür şüurun funksiyasında biri kimi, özü də əsas və müəyyənədicisi olmayan funksiya kimi dərk edilir. Şüur özü isə burada dərkətmə ilə səciyyələnir. Yəni şüurda nə mövcuddursa, o dərk olunur” [11, 97-98]. Q.V.Leybnits kateqoriyaları doğal prinsiplər adlandırır və onların aktual deyil, orijinal biliklər olduğunu söyləyir [12, 75-80].

Assosiativ qanunlar nəticəsində söz mənalır, söz və anlayış arasında sıx əlaqə yaranır [21, 90-92]. Görkəmli rus dilçisi A.A.Potebnya öz yaradıcılığının böyük bir hissəsini dil və təfəkkür münasibətlərinə həsr etmişdir. Alimin fikrincə, dil təfəkkür mexanizmi kimi söz yaradıcılığı funksiyaya malikdir. Dilin təkamülü bilavasitə şüurun inkişafı ilə bağlıdır. A.A.Potebnya qeyd edir ki, anlayış söz vasitəsilə yaranır, anlayışsız təfəkkür mövcud deyildir. Söz yalnız fərdi şüurun məhsulu olmayıb, eyni zamanda cəmiyyətdə inkişaf edir. İnsan bəşər cəmiyyətinin bir hissəsi olduğu üçün dil ikitərəfli əlaqəyə bağlıdır. Nitq və anlaşmanın qarşılıqlı əlaqəsi obyektivlik və subyektivlik münasibətlərini yaradır. Obraz mühakiməni doğurur, bu isə obrazın analitik dərk olunmasıdır. Bütün bu mahiyyət anlayışın əsasını təşkil edir. A.A.Potebnya sözdə forma və məzmunun münasibətlərinə fəlsəfi nöqteyi-nəzərdən yanaşır. Alim V.Humboldta istinad edərək sözün daxili forması anlayışını izah etməyə çalışır [23, 37-40]. Sözün daxili forması problemi bilavasitə işarə nəzəriyyəsi ilə bağlıdır. A.A.Potebnya qeyd edir ki, işarə mənanın təəcəssümüdür. İşarə bilavasitə dilin qnoseoloji funksiyası ilə bağlıdır. Burada sözün məzmunu iki səviyyədə sözün daxil forması, etimoloji mənası səviyyəsində və subyektiv səviyyədə araşdırılır. Alim sözün xarici forması, yəni səs forması barədə danışarkən, səsin işarə olmadığını, səs örtüyü olduğunu qeyd edir. Sözün mənası genişlənən zaman ilkin anlam itə bilər, lakin səs və ümumi məna dəyişməz hissə kimi qalır.

Nəticə. Daxili forma konsepsiyası A.A.Potebnya yaradıcılığında müəyyən dəyişikliklərlə səciyyələnir. İlkin olaraq daxili forma söz və təəcəvvürün etimoloji mənası anlayışının sinonimi kimi təqdim olunur. Lakin sonrakı elmi fəaliyyəti dövründə A.A.Potebnya artıq təəcəvvür və forma anlayışlarını fərqləndirir. Daxili forma sözün ən yaxın mənasını ifadə edərək bir neçə mənanın məcmusu kimi çıxış edir. Təcəvvür bir əlaməti özündə ehtiva edir. Daxili forma sözün semantik strukturunda daimi olaraq qaldığı halda təəcəvvür itə bilər. “Anlayış”, “söz” və “sözün mənası” məfhumlarına O.S.Axmanovanın “Очерки по общей и русской лексикологии” (“Ümumi də rus leksikologiyası barədə oçerklər”) adlı monoqrafiyasında aydınlıq gətirilir [25, 28-31].

Şüurda yalnız ayrı-ayrı faktlar deyil, ümumi anlayışlar da əks olunur. Təfəkkür şüurun ali forması olub, ümumi qanunauyğunluqların əksidir. Beləliklə, təfəkkür tək-tək faktların deyil, ümumi qanunauyğunluqların əksidir". Alimin fikrincə, xüsusi faktların ümumiləşdirilməsi təfəkkürün əsas vasitələri olan anlayışların vasitəsilə funksionallaşır. Anlayışların mövcud olması və inkişafı dilin xarici səs formalarının şüurda qəbul və əks olunması prosesi ilə bilavasitə əlaqədardır. Sözlər və anlayışlar arasında qarşılıqlı uyğunluq yoxdur. Beləliklə, lingvistik vahidlərin dildə ifadəsi və mənası bir-biri ilə sıx surətdə bağlıdır, çünki ifadə imkanları olmadan heç bir dil vahidinin mənası mövcud ola bilməzdi.

Obyektiv reallıq hər bir konkret dil sistemində özünəməxsus şəkildə ifadə olunur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Рождественский Ю.В. Лекции по общему языкознанию. – Москва: Высшая школа, – 1990. – с. 63-64.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. // Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6-и томах. – Москва: Педагогика, – 1982. – т. 2. – с. 95-96.
3. Сеченов И.М. Избранные философские и психологические произведения. – Москва: ХХХХ, – 1947, – с. 378-379.
4. Рождественский Ю.В. Лекции по общему языкознанию. – Москва: Высшая школа. – 1990. – с. 65-65.
5. Панфилов В.З. Гносеологические аспекты философских проблем языкознания. – Москва: Наука, – 1982. – с. 320-321.
6. Лосев А.Ф. Знак, символ, миф. Москва: Издательство Московского Университета, – 1982. – с. 28-30.
7. Философский словарь. Под. ред. И.Т.Фролова. – Москва: Издательство политической литературы, – 1987. – с. 45-47.
8. Моррис Ч.У. Основания теории знаков. // Семиотика. Сост. Ю.С.Степанов. – Москва: Академический проспект. Деловая книга, – 2001. – с. 45-97.
9. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – Москва: Советская энциклопедия, – 1966. – с. 158-159.
10. Гуссерль Э. Собрание сочинений. Феноменология внутреннего сознания времени. – т. I. – Москва: Логос, – 1994. – с. 91-95.
11. Леонтьев А.А. Психология общения. – Москва: Смысл, – с. 31-37.
12. Кацнельсон С.Д. Категории языка и мышления: из научного наследия. – Москва: языки славянской культуры, – 2001. – с. 97-98.
13. Лейбниц Г.В. Новые опыты о человеческом разуме. – Москва: Ленинград, Образование типография. – 1986. – с. 102-106.

14. Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку. Вып. I. Москва: Иностранная литература, – 1960. – с. 411-44.
15. Уфимцева А.А. Знаковая природа языка. // Общее языкознание. Формы существования и функции языка. Ред. Б.А.Серебренников. – Москва: Наука, – 1986, – с. 50-52.
16. Аристотель. О душе. // Аристотель. Сочинение в четырех томах. – Москва: Мысль, – 1975. – т. I. – с. 31-34.
17. Кравченко А.В. Знак, значение, знание. Очерк когнитивной философии языка. Иркутск: Изд. ОГИТ. Иркутская областная типография. – 2001. – с. 44-46.
18. Гумбольдт В. Язык и философия. Культуры. – Москва: Прогресс, –1985. – с. 348-349.
19. Бодуен де Куртене. Избранные труды по общему языкознанию. – Москва: Прогресс, – 1963, – с. 21-24.
20. Потебня А.А. Психология поэтического и прозаического мышления. // Потебня А.А. Слово и миф. – Москва: Правда, – 1989. – с. 201-205.

Sura Tariyel qızı Pənahlı

Dilin işarə nəzəriyyələri

Xülasə

Dil və təfəkkürün qarşılıqlı münasibəti linqvistikanın vacib problemlərindən biridir. Antik mədəniyyət dövründən başlayaraq bu problem tədqiqatçıların böyük marağına səbəb olmuşdur. Təfəkkürün dil ilə qarşılıqlı münasibəti dilçilikdə bir neçə aspektdən tədqiq olunur: dil və təfəkkürün münasibətinin dilçilik baxımından tədqiqi təfəkkürün dil formaları ilə təqdimatı problemi, ətraf aləmin dil formaları ilə ifadə olunmuş təfəkkürdə əks olunması.

Fikir – onu ifadə edən şərti işarə sisteminin formalarının təcəssümüdür. İnsanın fikirlərinin reallaşması üçün seçilmiş semiotik sistem eyni zamanda bu fikirlərin ötürülməsi və qəbul edilməsi imkanlarını müəyyənləşdirir. Dil və təfəkkürün qarşılıqlı münasibətləri problemini araşdırarkən, yaddan çıxarmaq lazım deyildir ki, təfəkkürün dil forması yalnız insan şüuruna məxsusdur. Nitq və təfəkkür münasibətlərini sxematik olaraq iki kəşişən dairəyə bənzətmək olar. Bu dairələrin kəşişməsi göstərir ki, nitq və təfəkkür proseslərinin müəyyən bir hissəsi üst-üstə düşür.

Сура Тариел кызы Панахлы

Знаковые теории языка

Резюме

Проблема взаимоотношения языка и мышления является одной из наиболее важных проблем в области научного знания. Начиная с античной

философии, вопросы, связанные с данной проблематикой, вызывают огромный интерес исследователей.

Проблема отношения мысли к языку в языкознании рассматривается в некоторых аспектах: проблема мысли и мышления точки зрения языкознания; проблема языковой формы мысли; проблема отражения действительности мыслью, организованной языковой формой. Мысль принимает ту форму, которая обусловлена данной знаковой системой, воплощающей ее.

Выбранная для реализации человеческой мысли семиотическая система, соответственно, определяет возможности ее передачи и восприятия.

Рассматривая проблему взаимоотношения языка и мышления, вместе с тем не следует забывать и о том, что языковая форма мысли является не единственной присущей человеческому сознанию. Отношения мышления и речи... можно было бы схематично обозначить двумя пересекающимися окружностями, которое показали бы, что известная часть процессов речи и мышления совпадает. Это так называемая сфера речевого мышления.

Sura Tariyel gizi Panahl

Sign theories of language

Summary

The relationship between language and thought is one of the important problems of linguistics. This problem has been of great interest to researchers since ancient times. The relationship of thought with language is studied in linguistics from several aspects: the problem of the relationship of language and thinking in terms of linguistic research, the problem of presentation of thought with linguistic forms, the reflection of the surrounding world in thought expressed in linguistic forms. Thought is the embodiment of the forms of the conventional sign system that express it. The semiotic system chosen for the realization of human thoughts also determines the possibility of transmitting and receiving these ideas. When studying the problem of the relationship between language and thought, it must not be forgotten that the linguistic form of thought belongs only to the human mind. The relationship between speech and thought can be schematically compared to two intersecting circles. The intersection of these circles shows that a certain part of the processes of speech and thinking overlap.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 16.02.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 28.02.2022

Rəyçi: professor Z.Məmmədova

tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur